

G U Y D E M A U P A S S A N T

Pierre

en

Jean

Een roman

1888

Voorwoord

Guy de Maupassant schreef *Pierre en Jean* in 1888, op zijn achtendertigste. Het was zijn vierde roman en naar het oordeel van velen zijn beste — compacter dan *Bel-Ami*, stiller dan *Une Vie*, maar daardoor niet minder vernietigend. Het boek verscheen met een befaamd essay als voorwoord, *Le Roman*, waarin Maupassant zijn opvatting van het realisme uiteenzette: niet de fotografische weergave van de werkelijkheid, maar de selectieve, betekenisvolle reconstructie ervan. *Pierre en Jean* is de onmiddellijke uitwerking van die theorie. De roman speelt zich af in Le Havre, aan de monding van de Seine, waar de Normandische kust de Noordzee ontmoet. De familie Roland — vader, moeder, en twee zoons — leeft er een rustig burgerlijk leven. Dan sterft een oude vriend van de familie en laat zijn gehele nalatenschap na aan... alleen Jean. Niet aan Pierre. Die erfenis, zo simpel en zo willekeurig lijkend, is de steen die in het water valt. De kringen die hij trekt, zijn het boek. Pierre, de oudste, is dokter: intelligent, prikkelbaar, gevoelig voor onrecht. Jean, de jongste, is advocaat in wording: zacht, beminnelijk, comfortabel met zichzelf. Ze houden van elkaar, maar zijn elkaars tegendeel. En naarmate Pierre nadenkt over de erfenis — waarom Jean, waarom niet hem, waarom die man zo veel gaf aan hun moeder — begint hij een vermoeden te koesteren dat hij niet wil hebben, dat hij niet kan loslaten, en dat zijn hele wereld zal verwoesten als hij het uitspreekt. Maupassant schrijft over jaloezie, twijfel en de vernedering van het inzicht. Pierre weet iets wat hij liever niet zou weten. Het knaagt aan hem met de systematische wreedheid van iets wat waar is. Zijn relatie met Jean vergiftigt langzaam, zijn omgang met zijn moeder verandert, zijn blik op de wereld verduistert. De roman volgt die innerlijke verwoesting met een koelheid die des te pijnlijker is omdat er geen veroordeling in klinkt — alleen de observatie, zo precies als een mes. *Pierre en Jean* is ook een boek over Le Havre: de zee, de havens, de mist, het grijze licht van de Normandische kust. Die omgeving is geen decor maar een karakter. De stad ademt de vergankelijkheid die het boek doordringt. De schepen vertrekken. Mensen verdwijnen. Wat overblijft is het water, en de stilte.

— *De redactie*

Inhoudsopgave

I	5
II	26
III	34
IV	48
V	61
VI	76
VII	92
VIII	108
IX	123

I

« Verdomme! » riep de oude Roland plotseling uit. Al een kwartier zat hij roerloos, de ogen strak op het water gericht, en af en toe tilde hij met een heel lichte beweging zijn lijn op, die tot op de zeebodem hing.

Mevrouw Roland, die achter in de boot zat te doezelen naast mevrouw Rosémilly, hun gast voor deze vispartij, schrok wakker. Ze draaide het hoofd naar haar man.

« Wel... wel... Jérôme? »

De man, woedend, antwoordde:

« Er bijt niks meer. Sinds het middaguur heb ik geen enkele vis gevangen. Je moet nooit met vrouwen gaan vissen. Ze laten je altijd te laat vertrekken. »

Zijn twee zonen, Pierre en Jean -- de een aan bakboord, de ander aan stuurboord, elk met een lijn om de wijsvinger gewikkeld -- barstten tegelijk in lachen uit. Jean zei:

« Je bent niet erg galant voor onze gast, vader. »

Meneer Roland werd verlegen en verontschuldigde zich meteen:

« Neem me niet kwalijk, mevrouw Rosémilly, zo ben ik nu eenmaal. Ik nodig de dames uit omdat ik graag in hun gezelschap ben, maar zodra ik water onder me voel, denk ik nergens anders meer aan dan aan de vis. »

Mevrouw Roland was nu helemaal wakker en keek met een tedere blik naar de wijde horizon van klippen en zee. Ze mompelde:

« Toch hebt u een mooie vangst gedaan. »

Maar haar man schudde het hoofd ten teken van ontkenning, terwijl hij een tevreden blik wierp op de mand waarin de vis die de drie mannen hadden gevangen nog zwakjes spartelde. Je hoorde een zacht geritsel van glibberige schubben, van vinnen die loom bewogen, van machteloze, slappe pogingen en van gapen in de dodelijke stilte van de lucht.

De oude Roland greep de mand, klemde hem tussen zijn knieën, kantelde hem zodat het zilveren gewemel van de vissen tot aan de rand gleed. De stuiptrekkingen van de stervende dieren werden heftiger en een sterke, gezonde geur van zeelucht steeg op uit de volle buik van de mand.

De oude visser snoof de geur diep in, zoals men aan rozen ruikt, en zei:

« Potverdomme, die zijn vers! »

Toen vervolgde hij:

« En jij, dokter, hoeveel heb jij er gevangen? »

Zijn oudste zoon, Pierre, dertig jaar, met zwarte bakkebaarden kortgeknipt als bij rechters, snor en kin gladgeschoren, antwoordde:

« O, niet veel. Drie of vier. »

De vader wendde zich tot de jongste:

« En jij, Jean? »

Jean, een lange blonde kerel met een volle baard, veel jonger dan zijn broer, glimlachte en mompelde:

« Ongeveer evenveel als Pierre, vier of vijf. »

Telkens weer vertelden ze dezelfde leugen, en telkens weer deed dat de oude Roland groot plezier.

Hij had zijn lijn om een dol vastgemaakt, sloeg de armen over elkaar en kondigde aan:

« Ik probeer 's middags nooit meer te vissen. Na tienen is het gedaan. De schurk bijt niet meer, hij ligt te slapen in de zon. »

De man keek om zich heen over de zee met de voldane blik van een eigenaar.

Hij was vroeger juwelier in Parijs geweest. Een mateloze liefde voor varen en vissen had hem van zijn toonbank weggetrokken zodra hij genoeg had om bescheiden van zijn rente te leven. Hij was naar Le Havre verhuisd, had een boot gekocht en was amateurzeeman geworden. Zijn twee zonen, Pierre en Jean, waren in Parijs gebleven om hun studie af te maken en kwamen af en toe met verlof de genoegens van hun vader delen.

Toen Pierre van school kwam -- hij was vijf jaar ouder dan Jean -- had hij zich achtereenvolgens geroepen gevoeld tot allerlei beroepen. Hij had er een stuk of zes geprobeerd, raakte er snel op uitgekeken en stortte zich meteen in nieuwe illusies. Ten slotte had de geneeskunde hem verleid. Hij had zich er met zoveel vuur op gestort dat hij na betrekkelijk korte studie, met dispensatie van de minister, dokter was geworden. Hij was vurig, intelligent, wispelturig en vasthoudend, vol utopieën en filosofische ideeën.

Jean, even blond als zijn broer donker was, even kalm als de ander driftig, even zachtaardig als de ander wrokdragend, had rustig zijn rechten gestudeerd en zijn licentiaat gehaald op hetzelfde ogenblik dat Pierre zijn doctoraat verwierf.

Beiden namen nu wat rust in de familiekring en dachten eraan zich in Le Havre te vestigen, als de omstandigheden gunstig zouden zijn.

Maar een vage jaloezie -- een van die sluimerende jaloezieën die bijna onzichtbaar groeien tussen broers of zussen tot ze volwassen zijn en soms uitbarsten bij een huwelijk of een onverwacht geluk dat de een ten deel valt -- hield hen waakzaam in een broederlijke, onschuldige vijandschap. Ze hielden van elkaar, zeker, maar ze bespiedden elkaar.

Pierre, die vijf jaar ouder was toen Jean geboren werd, had met de vijandige blik van een verwend klein dier gekeken naar dat nieuwe wezentje dat plotseling in de armen van vader en moeder verscheen en door hen zo vurig bemind en gekoesterd werd.

Jean was vanaf zijn kinderjaren een toonbeeld van zachtheid, goedheid en gelijkmatig karakter. Pierre had zich gaandeweg geërgerd aan het voortdurende loflied op die dikke jongen, wiens zachtheid hem slapheid leek, wiens goedheid hem domheid toescheen en wiens welwillendheid hem blindheid leek.

Zijn ouders, rustige mensen die voor hun zonen eervolle maar middelmatige posities droomden, verweten hem zijn besluiteloosheid, zijn enthousiasme, zijn mislukte pogingen, al die machteloze uitbarstingen naar edele ideeën en fraaie beroepen.

Sinds hij volwassen was, zeiden ze niet meer: « Kijk naar Jean en doe hem na! » Maar telkens als ze zeiden: « Jean heeft dit gedaan, Jean heeft dat gedaan », begreep hij heel goed wat er achter schuilging.

Hun moeder, een ordelijke vrouw, een zuinige burgeres met een tikje sentimentaliteit, met de tedere ziel van een kassierster, suste voortdurend de kleine rivaliteiten die elke dag ontstonden tussen haar twee grote zonen over de kleinste dingen van het dagelijks leven.

Toch verstoorde op dit ogenblik een klein voorval haar rust. Ze vreesde complicaties, want ze had in de winter, terwijl haar zonen hun speciale studies afmaakten, kennisgemaakt met een buurvrouw, mevrouw Rosémilly, weduwe van een kapitein op de grote vaart die twee jaar eerder op zee was gestorven. De jonge weduwe, pas drieëntwintig, een echte vrouw die het leven bij instinct kende, als een vrij dier, alsof ze alles had gezien, ondergaan, begrepen en gewogen, en die alles beoordeelde met een gezond, nauw maar welwillend verstand, was in de gewoonte gekomen om 's avonds een uurtje te komen borduren en praten bij die vriendelijke burens die haar een kop thee aanboden.

De oude Roland, wiens maritieme manie hem geen rust gunde, ondervroeg hun nieuwe vriendin over de overleden kapitein. Ze sprak over hem, over zijn reizen, over zijn oude verhalen, zonder verlegenheid, als een verstandige en gelaten vrouw die van het leven houdt en de dood respecteert.

Toen de twee zonen terugkeerden en die knappe weduwe in huis aantroffen, waren ze meteen begonnen haar het hof te maken, minder uit begeerte haar te behagen dan uit verlangen elkaar de loef af te steken.

Hun moeder, voorzichtig en praktisch, hoopte vurig dat een van beiden zou zegevieren, want de jonge vrouw was rijk, maar ze zou even graag zien dat de ander er geen verdriet van had.

Mevrouw Rosémilly was blond, met blauwe ogen, een krans van losse haartjes die bij de minste bries opwaaiden, en een klein dapper, brutaal, strijdlustig air dat helemaal niet paste bij de wijze, beperkte en welwillende methode van haar geest.

Ze leek Jean al te verkiezen, aangetrokken door een gelijkenis van aard. Die voorkeur bleek alleen uit een bijna onmerkbaar nuance in stem en blik, en uit het feit dat ze soms zijn mening vroeg. Ze scheen te voelen dat Jeans mening de hare versterkte, terwijl die van Pierre onvermijdelijk anders moest zijn. Als ze sprak over de ideeën van de dokter -- politieke, artistieke, filosofische of morele -- zei ze soms: « Uw onzin. » Dan keek hij haar aan met de koude blik van een magistraat die de zaak der vrouwen behandelt, van alle vrouwen, die arme schepsels!

Nooit, voor de terugkeer van zijn zonen, had de oude Roland haar uitgenodigd voor zijn vispartijen. Hij nam trouwens ook zijn vrouw nooit mee. Hij hield ervan voor dag en dauw uit te varen, met kapitein Beausire, een gepensioneerd langvaarder die hij op de haven had ontmoet bij hoogwater en met wie hij dikke vrienden was geworden, en met de oude matroos Papagris, bijgenaamd Jean Bart, die voor de boot zorgde.

Maar een avond de week ervoor, toen mevrouw Rosémilly bij hen had gegeten en zei: « Dat moet heel leuk zijn, vissen? », was de oude juwelier, geleid in zijn hartstocht en bevangen door de begeerte om die hartstocht over te dragen en gelovigen te maken zoals priesters dat doen, uitgeroepen:

« Komt u mee?

-- Ja, graag.

-- Volgende dinsdag?

-- Ja, volgende dinsdag.

-- Bent u iemand om om vijf uur 's ochtends te vertrekken? »

Ze slaakte een kreet van verbazing:

« Nee maar, beslist niet! »

Hij was teleurgesteld, afgekoeld, en betwijfelde plotseling haar roeping. Toch vroeg hij:

« Hoe laat zou u dan kunnen vertrekken?

-- Om negen uur...

-- Niet eerder?

-- Nee, niet eerder, dat is al heel vroeg! »

De man aarzelde. Ze zouden zeker niets vangen, want als de zon schijnt, bijt de vis niet meer. Maar de twee broers hadden zich gehaast de partij te regelen, alles ter plekke te organiseren en vast te leggen.

Zo was de Perle de volgende dinsdag voor anker gegaan onder de witte rotsen van Kaap la Hève. Ze hadden tot twaalf uur gevist, toen geslapen, toen weer gevist zonder iets te vangen. De oude Roland, die te laat begreep dat mevrouw Rosémilly eigenlijk alleen van de tocht over zee hield, en ziend dat zijn lijnen niet meer trilden, had in een onredelijke beweging van ongeduld dat krachtige « verdomme » geslingerd dat evenzeer aan de onverschillige weduwe als aan de ongrijpbare vissen gericht was.

Nu keek hij naar de gevangen vis, zijn vis, met de trillende vreugde van een vrek. Toen sloeg hij de ogen op naar de hemel, zag dat de zon daalde en zei:

« Wel, jongens, zullen we maar een beetje terugkeren? »

Beiden haalden hun lijnen in, wikkelden ze op, haakten de schoongemaakte haken in de kurken drijvers en wachtten.

Roland was opgestaan om de horizon af te speuren als een kapitein.

« Geen wind meer, zei hij, we gaan roeien, jongens! »

En plotseling, met de arm naar het noorden gestrekt:

« Kijk, kijk, de boot van Southampton. »

Op de vlakke zee, strak gespannen als een blauwe stof, immens glanzend met gouden en vurige weerschijn, steeg daar in de aangewezen richting een donker wolkje op tegen de roze hemel. Daaronder zag je het schip, heel klein van zo ver.

Naar het zuiden toe zag je nog meer rookpluimen, talrijk, allemaal op weg naar de korte witte havenpier van Le Havre, waarvan je amper de witte lijn en de vuurtoren onderscheidde, recht als een hoorn aan het uiteinde.

Roland vroeg:

« Moet de Normandie vandaag niet binnenkomen? »

Jean antwoordde:

« Jawel, vader.

-- Geef me mijn kijker, ik geloof dat zij het is, daar. »

De vader klapte de koperen buis open, zette hem aan zijn oog, zocht het punt en riep verrukt:

« Ja, ja, zij is het, ik herken haar twee schoorstenen. Wilt u kijken, mevrouw Rosémilly? »

Ze nam het ding, richtte het op het verre transatlantische schip, maar waarschijnlijk kreeg ze het niet in het vizier, want ze zag niets -- niets dan blauw, een gekleurde cirkel, een volmaakte regenboog, en dan rare dingen, een soort eclipsen die haar maag deden draaien. Ze gaf de kijker terug en zei:

« Ik heb dat ding trouwens nooit kunnen bedienen. Het maakte mijn man zelfs kwaad. Hij zat uren voor het raam naar de schepen te kijken. »

De oude Roland, gepikeerd, zei:

« Dat moet aan uw oog liggen, want mijn kijker is uitstekend. »

Toen bood hij hem zijn vrouw aan:

« Wil jij kijken?

-- Nee, dank je. Ik weet van tevoren dat het niet lukt. »

Mevrouw Roland, achtenveertig jaar en ze leek het niet, leek meer dan wie ook te genieten van deze tocht en van dit einde van de dag. Haar kastanjebruine haar begon pas te grijzen. Ze had een kalme, redelijke, gelukkige en goede uitstraling die prettig was om te zien. Volgens haar zoon Pierre kende ze de waarde van geld, maar dat belette haar niet te genieten van de charme van de

droom. Ze hield van lezen, van romans en poëzie, niet om hun artistieke waarde, maar om de melancholieke en tedere mijmering die ze in haar wekten. Een vers, vaak banaal, vaak slecht, deed haar 'kleine snaar' trillen, zoals ze zei, en gaf haar het gevoel van een geheimzinnig verlangen dat bijna vervuld was. Ze koesterde die lichte emoties die haar keurig geordende ziel een weinig beroerden, als een kasboek.

Sinds haar komst naar Le Havre was ze zichtbaar aangekomen, wat haar ooit zo soepele en slanke taille verzwaaarde.

Deze tocht over zee had haar verrukt. Haar man, niet slecht maar bazig, behandelde haar ruw zoals winkeldespoten dat doen zonder woede of haat: voor hen is bevelen hetzelfde als vloeken. Voor vreemden hield hij zich in, maar thuis gaf hij zich over en zette hij een vreselijk air op, al was hij bang voor iedereen. Zij, uit afschuw voor lawaai, scènes en nutteloze uitleg, gaf altijd toe en vroeg nooit iets. Daarom durfde ze al lang niet meer Roland vragen haar mee te nemen op zee. Ze had deze gelegenheid dan ook met vreugde gegrepen en genoot van dit zeldzame, nieuwe genoeg.

Vanaf het vertrek gaf ze zich geheel over, met al haar geest en al haar lichaam, aan dat zachte glijden over het water. Ze dacht nergens aan, dwaalde niet in herinneringen of verwachtingen. Het leek haar dat haar hart dreef zoals haar lichaam, op iets week, vloeibaar, verrukkelijks dat haar wiegde en verdoofde.

Toen de vader het bevel gaf terug te keren -- « Vooruit, op je plaats voor de roeislag! » -- glimlachte ze toen ze haar zonen, haar twee grote zonen, hun jassen zag uittrekken en de mouwen van hun overhemd op hun blote armen oprollen.

Pierre, die het dichtst bij de twee vrouwen zat, nam de riem van stuurboord, Jean die van bakboord. Ze wachtten tot de schipper riep: « Vooruit allemaal! », want hij stond erop dat de manoeuvres regelmatig werden uitgevoerd.

Samen, met dezelfde krachtsinspanning, lieten ze de riemen vallen, legden zich achterover en trokken uit alle macht. Er begon meteen een strijd om hun kracht te tonen. Ze waren onder zeil heel rustig gekomen, maar de wind was gaan liggen en de mannelijke trots van de twee broers ontwaakte plotseling bij het vooruitzicht elkaar te meten.

Als ze alleen met hun vader gingen vissen, roeiden ze zo zonder dat iemand stuurde. Roland maakte de lijnen klaar terwijl hij de vaart van de boot in de gaten hield en hem met een gebaar of een woord leidde: « Jean, laat vieren! -- Trek aan, Pierre. » Of: « Kom op, een en twee, een beetje elleboogvet. » Wie zat te dromen trok harder, wie zich opjoeg minderde vaart, en de boot kwam weer recht.

Vandaag zouden ze hun biceps laten zien. Die van Pierre waren behaard, wat mager maar gespierd; die van Jean dik, wit, een beetje roze, met een mooie spierbobbels die onder de huid rolde.

Pierre kreeg eerst de overhand. Tanden op elkaar, voorhoofd gefronst, benen gestrekt, handen verkramp om de riem die hij bij elke slag helemaal doorboog; de Perle schoot naar de kust. De oude Roland, voorin gezeten om de hele achterbank aan de twee vrouwen te laten, schreeuwde zich schor:

« Rustig, een -- trek, twee! »

Een verdubbelde zijn woede, twee kon die ongeregelde slag niet volgen.

Ten slotte beval de schipper: « Stop! »

De twee riemen gingen tegelijk omhoog. Op bevel van zijn vader roeide Jean alleen een poosje. Maar vanaf dat moment bleef het voordeel bij hem. Hij raakte op dreef, warmde op, terwijl Pierre, buiten adem, uitgeput door zijn krachtsinspanning, verzwakte en hijgde.

Vier keer achtereen liet de oude Roland stoppen om de oudste de kans te geven op adem te komen en de afdrijvende boot recht te trekken. De dokter, voorhoofd nat van zweet, bleke wangen, vernederd en woedend, stamelde:

« Ik weet niet wat me overkomt... ik heb een kramp bij mijn hart... Ik was goed op gang, en nu is het ineens over. »

Jean vroeg:

« Wil je dat ik alleen met dubbele riemen trek? »

-- Nee, dank je, het gaat wel over. »

De moeder, geërgerd, zei:

« Kom nou, Pierre, waar is dat goed voor, je zo op te winden? Je bent toch geen kind meer. »

Hij haalde de schouders op en begon weer te roeien.

Mevrouw Rosémilly leek niets te zien, niets te begrijpen, niets te horen. Haar kleine blonde hoofd maakte bij elke beweging van de boot een abrupte, charmante schok die haar fijne haartjes op de slapen optilde.

Maar de oude Roland riep plotseling:

« Kijk, daar komt de Prince Albert ons inhalen. »

Iedereen keek om. Lang, laag, met twee schoorstenen schuin naar achteren en twee gele raderen rond als wangen, kwam de boot van Southampton op volle stoom aan, vol passagiers en open parasols. Zijn snelle, lawaaïge raderen sloegen het water tot schuim. Hij had de haast van een koerier onderweg. De rechte boeg sneed de zee en wierp twee dunne, doorzichtige golven op die langs de flanken rimpelden.

Toen hij vlak bij de Perle was, lichtte de oude Roland zijn hoed, de twee vrouwen wuifden met hun zakdoeken. Een half dozijn parasols beantwoordde die groet met snel gewuif op het schip dat wegvoer en achter zich op de kalme, glanzende zee een paar trage golven naliet.

En je zag andere schepen, ook met rookpluimen, van alle kanten van de horizon toesnellen naar de korte witte pier die ze een voor een opslokte als een mond. De vissersbootjes en de grote zeilschepen met hun lichte masten die over de hemel gleden, getrokken door onzichtbare sleepboten, kwamen allemaal, snel of langzaam, naar die verslindende ogre die af en toe verzadigd leek en weer een nieuwe vloot paqueboten, brigs, goelettes en driemasters met verward tuig naar open zee uitbraakte. De haastige stoomers vlogen rechts en links over de platte buik van de oceaan, terwijl de zeilschepen, verlaten door de vliegjes die hen hadden gesleept, stil bleven liggen en zich tooiden van de grote marszeilen tot de kleine fokken met wit of bruin doek dat rood leek in de ondergaande zon.

Mevrouw Roland, de ogen half gesloten, mompelde:

« God, wat is die zee mooi... »